

LBRIS

We know
books

Textele biblice sunt preluate din traducerea catolică a Bibliei:
Departamentul de Cercetare Biblică, Iași - www.bibliacatolica.ro
(traducători: Pr. Eduard Pătrașcu și Pr. Alois Bulai).

Lucrare publicată cu sprijinul
Asociației L'Œuvre d'Orient

Roberto Pasolini, *Non siamo stati noi. Fuori dal senso di colpa*
© 2020, Edizioni San Paolo, Cinisello Balsamo, Milano
© 2024, Casa de Editură Viața Creștină, Cluj-Napoca

Redactor: Pr. Daniel Avram
DTP: Valerian Susan
Coperta: Valeriu Teodorescu

Casa de Editură „Viața Creștină”
Str. Moșilor, nr. 26, 400001 Cluj-Napoca
tel: 0729-884889
e-mail: viata.crestina@gmail.com
www.viata-crestina.ro

Descrierea CIP poate fi consultată la
Biblioteca Națională a României

ISBN 978-973-674-227-9

ROBERTO PASOLINI

NU NOI AM FĂCUT ASTA

În afara sentimentului
de vinovăție

Traducere de Cristian Șoimușan

Cluj-Napoca, 2024

CUPRINS

Prefață.....	5
Introducere.....	9
1. Singuri / (Geneza 2-3)	11
<i>Totul, dar nu de îndată</i>	12
<i>A lucra cu scopul de a păzi</i>	14
<i>Începutul vinovăției.....</i>	16
<i>Începutul nevinovăției</i>	18
<i>Totul și de îndată</i>	20
<i>A muri fără a muri</i>	23
<i>Aparența nu alarmează</i>	24
<i>A păzi după ce ai lucrat</i>	27
2. Necorespunzători / (Geneza 4)	31
<i>A nu te simți privit</i>	32
<i>Fiecărui după posibilități</i>	35
<i>A-ți dubla talantul ori a-l îngropa.....</i>	37
<i>A respinge pentru a salva.....</i>	39
<i>Terminați sau purtând un semn pe vecie?</i>	42
<i>Cifrele nu ies la socoteală</i>	44
<i>Mai bine afară decât înăuntru</i>	46
3. Șterși de pe fața pământului / (Geneza 6-9)	51
<i>Răul se întinde tot mai mult.....</i>	52
<i>Uriașii</i>	55
<i>A șterge de pe fața pământului sau a făuri?</i>	57
<i>A distruge ceea ce e distrus</i>	61
<i>A reconstrui cerul.....</i>	64
<i>Cu totul inutil.....</i>	67
<i>Arcul cu corzile slăbite</i>	70

4. Suferinzi de sete / (Exodul)	77
<i>A striga</i>	78
<i>A gusta</i>	81
<i>A mânca</i>	85
<i>A bea</i>	89
<i>A rămâne</i>	92
5. Necredincioși / (2Samuel 11–12)	97
<i>La fel ca ceilalți</i>	98
<i>Peste ceilalți</i>	100
<i>Efectul de domino</i>	103
<i>A se recunoaște pe sine</i>	106
<i>A se ridica din nou</i>	108
6. Idolatri / (Osea 2)	111
<i>A acuza înseamnă a apăra</i>	112
<i>A dezbrăca</i>	115
<i>A bloca</i>	118
<i>A se întoarce înapoi</i>	121
<i>Binele de după rău</i>	124
7. Suferinzi / (Iov)	129
<i>De la ramă la tabloul propriu-zis</i>	130
<i>A da naștere întrebărilor</i>	133
<i>A sugera răspunsuri</i>	137
<i>A acuza cu scopul de a achita</i>	141
<i>Din furtună</i>	146
<i>De la tablou la ramă</i>	149
8. Muți / (Ioan 4)	151
<i>Orice părăsire nu e o pierdere</i>	152
<i>A te îndrăgosti și a visa</i>	154
<i>A avea nevoie</i>	158
<i>A primi pentru a da</i>	161
<i>A spune ceea ce este adevărat</i>	164

9. Orbi / (Ioan 9)	169
<i>Dintotdeauna</i>	170
<i>Nu majordomul este asasinul</i>	173
<i>Pornind de la viitor</i>	176
<i>Degetul pe rană</i>	179
<i>A se întoarce și a vedea</i>	182
10. Fugari / (Marcu 16)	189
<i>Cea din urmă noapte</i>	190
<i>Prima zi</i>	193
<i>Viața a înviat (din nou)</i>	197
<i>Moartea (e) lăsată în urmă</i>	199
Concluzie	203

sigur mai liberă și mai accesibilă tuturor, la fel de adevărat este și că suntem, de asemenea, mai capabili să ne bucurăm cu mult folos de tot ceea ce ne-a precedat. Provocările cărora suntem chemați să le răspundem zi de zi ne prind pe picior greșit și ne expun unor frustrări uriașe. Dar, de data aceasta nu Dumnezeu este judecătorul sever de către care ne simțim priviți cu neîncredere, ci noi înșine suntem paznicii nemiloși ai acelor parametri atât de ideali și de invariabili ce ne împiedică să ne împăcăm cu ceea ce suntem și cu ceea ce am fost în stare să facem din existența noastră.

În acest scenariu, bărbații și femeile din timpurile noastre au posibilitatea de a profita enorm de pe urma acestei oportunități: să deschidă paginile Scripturii, care păzesc și ne descoperă chipul lui Dumnezeu, cu scopul de a avea acces la o înțelegere reînnoită a faptului că am fost creați după chipul și asemănarea Lui. Dat fiind că acum Dumnezeu e scos din ordinea lucrurilor necesare, aventura de a căuta chipul Lui ar putea să ne ducă la redescoperirea cu mai multă libertate a contururilor chipului nostru. E ceea ce ne străduim să facem în paginile acestei cărți, citind și comentând relatările cu privire la niște bărbați și femei care, la fel ca noi, au încercat să-și onoreze propria umanitate, fără însă a reuși pe deplin în încercarea lor. Între pliurile acestor relatări iese încetul cu încetul la iveală imaginea unui Dumnezeu care, confruntat cu eșecurile noastre continue, pare a fi convins doar de un singur lucru: *nu noi am făcut asta.*

I.

SINGURI**(Geneza 2–3)**

Dintre numeroasele nuanțe pe care sentimentul de vinovăție le capătă în noi, una este profundă și adânc înrădăcinată. Mă refer la supărarea aceea pe care o simțim atunci când, chiar înainte de a fi săvârșit ceva rău sau după ce am căutat să facem binele cu orice preț, nu ne mai simțim în stare să ieșim din noi înșine pentru a construi o relație autentică cu celălalt. Nu este neapărat vorba despre suferința aceea de a fi greșit ceva, ci despre durerea lăuntrică și sfâșietoare de a simți că nu mai suntem la înălțimea așteptărilor celorlalți. Primele pagini din Scriptură, aruncând o privire pătrunzătoare în miezul existenței ieșite din mâinile lui Dumnezeu, ne informează cu amănunțime despre această rană antropologică pe care o trăim cu toții pe propria piele. Ele ne relatează modul cum omului din orice timp și orice loc i se întâmplă să se simtă prizonierul unei singurătăți de nebiruit din care i se pare cu neputință de ieșit, decât poate cu prețul de a rămâne marcat de teamă și acoperit de rușine. Dar oare Dumnezeu va rămâne un simplu spectator al unei lucrări atât de frumoase – viața noastră – care, din nefericire, se strică de îndată ce iese de sub mâinile Lui?

Totul, dar nu de îndată

În capitolul întâi din cartea Genezei, creația ne apare ca o neîntreruptă și neobosită inițiativă a lui Dumnezeu care, fără un motiv anume, începe să picteze pe pânza unei realități încă „neorânduite și pustii” (Gen 1,2). Totul se desfășoară prin mijlocirea Cuvântului: Dumnezeu cel Preaînalt poruncește, iar lucrurile primesc formă și substanță, începând să existe la modul cel mai firesc. Fiecare gest în urma căruia creează ceva este imediat însoțit de un cuvânt de satisfacție, prin care Creatorul se bucură pentru ceea ce a voit să aducă la viață: „Și a văzut Dumnezeu că era *bun*.” Iar după ce S-a gândit și apoi a adus la viață o creatură după chipul și asemănarea Lui – omenescul, bărbatul și femeia – entuziasmul Domnului atinge punctul culminant, exprimându-se prin faimoasa sintagmă: „Și Dumnezeu a privit toate cele pe care le făcuse și, iată, erau *foarte bune*” (Gen 1,3). În cea de-a doua relatare a creației (Gen 2), probabil mult mai veche decât prima, aceleași lucruri sunt înfățișate dintr-un punct de vedere diferit. Lucrarea de săvârșire a creației este pusă la cale cu mai multă sobrietate și mai puțină concentrare pe detalii, îndeosebi în ceea ce privește punctul ei culminant, omul, care nu mai este plasat la finalul descrierii, ci la începutul activității creatoare.

„Domnul Dumnezeu *l-a plăsmuit* pe om din țărâna pământului, *i-a suflat* în nări suflare de viață și omul a devenit ființă vie.” (Gen 2,7)

Gestul prin care Dumnezeu îi dă viață omului nu mai îmbracă înfățișarea aceea a unui cuvânt autoritar, cu rezultate evidente și imediate. Acum ivirea vieții omenești

devine mai asemănătoare unui proces de prelucrare, în cadrul căruia nimic nu este de la sine înțeles și nimic nu se săvârșește într-o manieră sigură și instantanee. Mai degrabă decât un făuritor ce nu dă greș, Dumnezeu ia aici chipul unui meșter răbdător care, fără a sta deloc pe gânduri cu privire la începerea unei lucrări atât de complexe și delicate, pune deja la bătaie oboseala și neprevăzutul unui parcurs ce ar putea chiar să nu fie întru totul liniar. Dumnezeu își coordonează lucrarea mâinilor cu suflarea Lui, o forță misterioasă și minusculă ce este în stare să înalțe întocmai țărâna din care urmează a fi plăsmuit omul, dându-i acea sfântă „agitație” pe care ne-am obișnuit s-o numim „viață”. Sădind o grădină cu tot felul de pomi roditori, Domnul se face mai apoi cunoscut ca un soi de părinte grijuliu, fericit că poate să-i ofere micuței și specialei Lui creaturi tot necesarul pentru a trăi într-un mediu ferit de griji și nevoi cu scopul de a crește într-o libertate deplină.

„Domnul Dumnezeu a sădit o grădină în Eden, spre răsărit, și l-a pus acolo pe omul pe care îl plăsmuise. Domnul Dumnezeu a făcut să răsară din pământ tot felul de pomi plăcuți la vedere și buni de mâncat, *pomul vieții* în mijlocul grădinii și *pomul cunoașterii binelui și răului*.” (Gen 2,8-9)

În timp ce o pădure luxuriantă devine locul ospitalier în care se poate desfășura aventura vieții omenești, naratorul face dintr-odată *focus* pe doi pomi cu nume și înțelesuri distincte: cel al vieții și cel al cunoașterii binelui și răului. Funcția simbolică a acestor elemente va fi imediat după aceea dezvăluită de relatarea propriu-zisă, devenind unul dintre ingredientele esențiale ale acestei împletituri narrative.

A lucra cu scopul de a păzi

Domnul Dumnezeu alege să nu-și mai rezerve în continuare dreptul de a interveni asupra realității create, ci decide să-l împartă cu omul, invitându-l în felul acesta să fie părtaș la natura Lui și împărtășindu-i forța Sa creatoare.

„Domnul Dumnezeu l-a luat pe om și l-a pus în grădina Edenului ca să o lucreze și să o păzească.” (Gen 2,15)

Scopul acestei implicări este imediat precizat și chibzuit articulat în două direcții: să lucreze și să păzească. Ordinea în care cele două sarcini fundamentale îi sunt înfățișate și încredințate omului pare una interesantă. Cea dintâi obligație pe care omul este chemat de către Dumnezeu să o ducă la îndeplinire nu e atât aceea de a păzi grădina, adică de a o feri de riscuri și primejdii, cât de a o lucra, activându-și toate energiile și inițiativele în vederea unei posibile sporiri a rodniciei acesteia. Cu alte cuvinte, prima așteptare pe care Dumnezeu o are din partea omului nu este ca acesta să apere, ci să mărească ceea ce a primit, chiar dacă știe că e vorba despre o alegere foarte îndrăzneată și primejdioasă. Prin această înmânare ce denotă o încredere deplină, Dumnezeu nu face dovada că S-ar grăbi să vadă niște rezultate pe termen scurt și nici că S-ar teme că omul n-ar fi în stare să-și ducă la îndeplinire sarcina primită. Singura grijă a lui Dumnezeu este ca omul să nu perturbe ordinea lucrurilor, uitând că viața, deși i-a fost oferită în mod gratuit și pe încredere, nu e un drept dobândit, ci un dar menit a fi primit în mod continuu. De fapt, cel dintâi cuvânt pe care Dumnezeu i-l adresează direct omului este o poruncă, ce conține încredințarea și acceptarea unei limite:

„Din toți pomii grădinii poți mânca, însă din pomul cunoașterii binelui și răului să nu mănânci, căci în ziua în care vei mânca din el, vei muri.” (Gen 2,16-17)

În contextul unei creații armonioase și rodnice, în care Dumnezeu pare a avea o deplină încredere în om, această interdicție ar putea să pară nelalocul ei, dacă nu chiar de-a dreptul nepotrivită. Viața omului este încă la începuturi și iată că dintr-odată apare spectrul unei posibile și înfricoșătoare concluzii: moartea. În plus, rostirea unei interdicții și a unei eventuale sancțiuni în caz de încălcare a ei ar aduce oarecum cu o dezmințire a aceluia optimism prin care Domnul a dat grădina Edenului în mâinile fragede și nepricepute ale creaturii Lui speciale. Dar dacă ne străduim să citim această poruncă a lui Dumnezeu în altă cheie, adică nu atât ca o transmitere a unei interdicții, cât ca o inițiere în meșteșugul și în strădania relației, totul ne apare într-o lumină diferită. Faptul că Dumnezeu vrea pe dată și fără temeri mascate să spună lucrurilor pe nume, rostind contrariul a ceea ce i se întâmplă omului – viața –, înseamnă, de fapt, că nu e nevoie să facem o tragedie prea mare din moarte. Dimpotrivă, trebuie să vorbim de îndată despre ea, pentru a nu uita că ea este o experiență reală prin mijlocirea căreia putem să (de)cădem. În afară de aceasta, precizarea unei limite în interiorul unei mari libertăți de acțiune constituie semnul unei prudențe desăvârșite din partea lui Dumnezeu față de o ființă vie, ce încă nu este în stare să-și exercite cu fidelitate sarcina existențială încredințată. Așadar, limita nu-și dorește nicidecum să-l lipsească pe om de vreo oportunitate, ci să-l ferească de neliniștea legată de o libertate ce încă nu știe foarte bine să aleagă viața și să refuze contrariul ei. De aceea, omul nu trebuie să se simtă deloc frustrat de această „poruncă” a lui Dumnezeu, ci mai degrabă păzit și ținut în interiorul

unei legături de prietenie. Desigur, omul va trebui să se hotărăscă imediat în ce fel să interpreteze acest cuvânt, deschizându-se ori închizându-se dinaintea acestei oferte de comuniune cu Creatorul lui absolut gratuită, dar din acest motiv și exigentă.

Începutul vinovăției

Prin intermediul unei pauze narrative, în care ființa umană este lăsată în suspensie, aproape în starea de ascultare a poruncii tocmai primită, lucrurile par dintr-odată a se complica. În versetul următor, Domnul Dumnezeu ia o hotărâre neobișnuită și discutabilă: ținându-și privirea îndreptată spre om se arată a nu mai fi atât de entuziasmat, ci mai degrabă îngrijorat de starea acestuia.

„Nu este bine ca omul să fie singur.” (Gen 2,18 a)

Pentru prima oară, în ochii Creatorului, apare ceva ce, chiar dacă nu este definit ca un rău, în mod sigur nici nu poate fi recunoscut ca un bine: condiția de singurătate în care se află omul. Acest comentariu neașteptat din partea lui Dumnezeu ridică de îndată câteva semne de întrebare. Oare de ce alege Dumnezeu ca, în loc să-și corecteze discret și rapid tușa lucrării, să Se arate vădit îngrijorat pentru soarta creaturii Lui, cu riscul de a produce o traumă în sensibilitatea acesteia? Dacă tot ceea ce iese din mâinile lui Dumnezeu nu poate fi altcumva decât bun și dacă omul n-a pus la bătaie nici măcar un singur deget în această direcție, oare cine este responsabil pentru această misterioasă absență a binelui de care nimeni până în clipa respectivă nu pare a-și fi dat seama?

Dintr-un punct de vedere narativ, am putea să întrezărim în această declarație a Celui Preaînalt un simplu truc, folositor la introducerea aceluia moment când ființa umană va fi diferențiată și clar împărțită în bărbat și femeie. Această afirmație ciudată n-ar fi astfel decât un soi de raționament petrecut înlăuntrul divinității ce reflectă un aspect într-adevăr intrigant al chipului lui Dumnezeu, și anume ca un creator atât de liber – și față de sine și față de orice perfecționism – să nu se teamă „a-și corecta și îmbunătăți proiectul de creație”.

Sau am putea să mergem mai departe și să percepem în această exclamație, pusă pe buzele lui Dumnezeu, cu totul altceva: un indiciu pentru acel subtil și constant disconfort pe care îl experimentează și-l va experimenta omul în încercarea lui de a ieși din sine pentru a se aventura în marea (mereu) furtunoasă a relațiilor interpersonale. Căci, cum de e posibil una ca asta, ca după ce a exclamat de atâtea ori cât de frumoasă și de bună este lucrarea ieșită din mâinile Sale, acum Domnul nu doar că sesizează o problemă, dar mai și vorbește deschis despre ea, expunându-l pe om riscului de a cădea în adâncul unui primejdios sentiment de vinovăție, față de ceva ce, evident, încă nu poate fi făcut responsabil? Ba chiar, apropo de sentimentul de vinovăție, aparent Dumnezeu se simte puțin constrâns să facă ceva pentru a remedia lacuna evidentă din planul creației Lui.

„Îl voi face un ajutor pe potrivă lui.” (Gen 2,18 b)

Începutul nevinovăției

Încercarea de a repara această stare de singurătate a omului nu transpare imediat. Domnul cel Preaînalt se străduiește din nou și din nou să plăsmuiască tot soiul de ființe însuflețite, pentru a îndepărta răul din această condiție de singurătate, dar nimeni și nimic nu pare a fi în stare să acopere nevoia omului, până ce nu se ajunge la darul darurilor: acel ceva din sine asemănător sieși însuși. După mai multe încercări, toate eșuate, și Dumnezeu pare a-și fi rafinat sensibilitatea față de om, ajungând în sfârșit să intuiască și să satisfacă dorința profundă a acestuia.

„Și Domnul Dumnezeu a făcut să cadă un somn adânc asupra omului și el a adormit. Și a luat una din coastele sale și a închis locul ei cu carne. Domnul Dumnezeu a făcut o femeie din coasta pe care o luase din om și a adus-o la om.” (Gen 2,21-22)

Somnul adânc în care cade omul e ca un soi de anestezie necesară pentru a se afirma că ceea ce este pe cale să ia naștere constituie o realitate care vine de la Dumnezeu (omul nu face nimic în acest sens), chiar dacă nu este deloc străină de firea lui (omul o percepe ca fiind parte din sine). De remarcat aici faptul că traducerea Bibliei în limba greacă va numai de-a dreptul „extaz” această stare de „moleșală”, atât de importantă pentru om ca să poată începe a ieși din sine însuși cu scopul de a se regăsi pe sine deplin, însă nu în sine însuși, ci în misterul celuiilalt.

„Și omul a zis: «Aceasta, în sfârșit, este os din oasele mele și carne din carnea mea. Aceasta se va numi femeie, pentru că din bărbat a fost luată.»” (Gen 2,23)

Exclamația prin care omul recunoaște că se află dinaintea unui ajutor aflat la înălțimea privirii lui este splendidă, dar nu scutită de o oarecare ambiguitate. Așa cum observă unii comentatori, faptul că omul nu i se adresează femeii, ci vorbește despre ea la persoana a treia, ne lasă să ne închipuim că el recunoaște doar parțial această alteritate. În această greu muncită epifanie a deosebirii dintre oameni putem deja să întrezărim suspiciunea față de celălalt pe care se întemeiază orice formă de violență și de abuz, precum vom afla din paginile imediat următoare ale cărții Genezei. Pe de altă parte însă, autorul sacru nu ascunde faptul că drumul pentru a ieși definitiv din singurătate – căruia mai apoi i-am dat numele de „iubire” – are nevoie de a se fixa temeinic într-o uriașă capacitate de desprindere și într-o profundă libertate a inimii.

„De aceea, îi va lăsa bărbatul pe tatăl său și pe mama sa și se va uni cu femeia sa și vor fi un singur trup.” (Gen 2,24)

La capătul unui proces de creație gradual și fascinant, ființa umană apare marcată de o nestăvilită dorință de intimitate cu celălalt care provine din sine însuși, o pasiune necesară pentru a nu rămâne închis în spațiile înguste ale unei singurătăți nedrepte. De altminteri, faptul de a ști că nu ne suntem de ajuns singuri nu este o vinovăție, ci un har originar.

„Amândoi, bărbatul și femeia lui, erau goi, dar nu se rușinau unul de altul.” (Gen 2,25)

Totul și de îndată

Dacă condiția de nevoie a omului este descrisă ca ceva de care acesta nu trebuie să se jeneze, totuși, la fel de adevărat este că tocmai atunci când ne simțim mărginiți și vulnerabili putem să facem cele mai proaste alegeri, perturbând înțelesul lucrurilor și căzând în capcana rivalității. În relatarea biblică, vedem intrând în scenă șarpele, „cel mai *viclean* (‘ărôm) dintre toate animalele câmpului pe care le făcuse Domnul Dumnezeu” (Gen 3,1). Pentru a descrie trăsătura prin excelență a acestei târâtoare, naratorul apelează – în ebraică – la un sunet ce seamănă mult cu cel tocmai folosit pentru a descrie *goliciunea* (‘ărûm) oamenilor, instituind în felul acesta o anumită formă de legătură între goliciune și viclenie. Complexitatea lexicală a celor două adjective, amândouă cu referire atât la șarpe, cât și la ființele umane, ne trimite cu gândul la faptul că goliciunea e condiția nevoinței omului interpretată în mod corect. Potrivit intențiilor Creatorului, ea poate să fie liniștit înțeleasă ca o deschidere încrezătoare față de celălalt, printr-o atenție și disponibilitate reciprocă ce devine relație de ajutorare. În schimb, dacă este privită cu suspiciune, poate să ducă la acea formă de viclenie prin care căutăm să stărnim în celălalt tocmai acea senzație de stânjenală pe care noi înșine nu știm cum s-o rezolvăm.

„A spus cu adevărat Dumnezeu să nu mâncați din niciun pom al grădinii?” (Gen 3,1)

Șiretenia șarpelui constă în aceea că i se adresează femeii printr-o frază care, deși ia forma unei întrebări, de fapt nu e altceva decât o afirmație perfidă. Căci acesta nu

vrea neapărat să activeze conștiința critică a femeii, ci mai degrabă să aducă în discuție realitatea lucrurilor așa cum a stabilit-o Dumnezeu. Semnul gramatical pentru întrebare în limba ebraică nu este prezent în acest verset, lăsând, prin urmare, loc liber unei alte posibile traduceri a textului: „Prin urmare, Dumnezeu ar fi spus să nu mâncați din niciun pom al grădinii!” Extinzând asupra tuturor pomilor acea interdicție rostită doar pentru pomul cunoașterii binelui și a răului, șarpele caută să răstoarne imaginea lui Dumnezeu, făcând să fie perceput nu ca un aliat, ci ca un rival de temut.

Dacă stăm să ne gândim bine, exact genul acesta de afirmații le rostim sau le auzim cu toții uneori, sub formă de întrebare. Cuvinte aparent nevinovate, ce par doar a descrie realitatea lucrurilor, dar îndărătul cărora se ascunde suspiciunea că Dumnezeu nu ne dăruiește o viață deplină, ci doar o grămadă mare de limitări și privațiuni. Descoperim că am fost mușcați de șarpe ori de câte ori, stând pur și simplu la o flecăreală cu cineva ori scufundându-ne în gândurile noastre, începem așa, dintr-odată, să percepem împrejurările prin care trecem ca fiindu-ne groaznic de potrivnice și nefavorabile. De obicei, atenția noastră se concentrează pe vreo limită oarecare – o lipsă, o măsură prea modestă, o privațiune – dinaintea căreia dorința noastră de viață se simte frustrată.

Cuvântul înșelător al șarpelui creează, de fapt, o anumită confuzie între pomul vieții și cel interzis, plasat în mod greșit de către femeie în mijlocul grădinii (cf. Gen 3,3). Iar exprimarea lui nu este metaforică, adică aceasta înseamnă că inima noastră se înveninează atunci când realitatea nu ni se mai pare a fi o oportunitate, ci doar o piedică săcâitoare. Ori de câte ori percepem viața mai degrabă ca pe o lipsă, decât ca pe un dar, alunecăm și noi pe aceeași pantă înșelătoare pusă